KUVVACI

"Rütbe Devletinse Ceket Milletindir"

FAZIL SAYIN

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN / otukennesriyat

YAYIN NU: 2042
EDEBÎ ESERLER: 1042

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-624-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2023
3. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ebru Özden

Kapak Tasarımı: Faruk Baydar

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Vizyon Basımevi Kâğıtçılık
Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. Nu: 1/Z
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika Nu: 52098

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Fazıl Sayın: 1976 yılında Çanakkale'nin Çan ilçesinde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise tahsilini Çan'da tamamladı. Ömer Halisdemir Üniversitesi Türkoloji Bölümünü bitirdi.Üniversite yıllarında çıkarmış olduğu Bengisu dergisiyle edebiyat dünyasına ilk adımını attı. Şiirleri ve yazıları yurt çapında yayın yapan değişik gazete ve dergilerde yayımlandı. 2004 yılında *Bulutum/su* dergisi ve *Çaneri* bültenleriyle yayın hayatına devam etti. 2012 yılında bir kent kültürü çalışması olan *İki Yakalı Şehir* adlı eserini yazdı. 2014 yılında *Mydos't İskelesi*'ni, 2018 yılında *Kuşlar Köstebekler ve Tanrılar* romanını yazdı. Son romanı *Kuvvacı* ile Türk Edebiyatı Vakfı tarafından ödüle layık görüldü.

1917 Edremit

Yatakları kuş çatalını andıran Çayiçi ve Ulusu Dereleri, Aşağı Çarşı'nın başındaki Dimitri Çeşmesi'nin arkasında birleşir, havza boyunca topladıklarını, Büyük Çay vasıtasıyla Adalar Denizi'ne taşırlar. Su seviyesi düştükçe yükleri ağırlaşır. Kış olsa sele bırakırlar ama mevsim yaz, ay temmuzdur. Çakılları ortaya çıkmış dere yatağında; boy atmış otları, sazlıkları ve söğütleri sallayan meltem esintisinin ara sıra getirdiği batak kokusuna bakılırsa sele değil, yele bırakmışlardı taşıyamadıklarını.

Sırtını dereye, yüzünü karşısındaki Çınarlı Kahvehaneye ve Melas'ın bakkalına çevirmiş çeşmenin suyu, Darsofa'daki çınarların dibinden çıkan Ulusu kaynağından gelir, sıcak yaz günlerinde dahi kesilmezdi. Demirden kurnasında yoz arılar devriye atar; sarı siyah bu böcekler; yaklaşan adımlar, uzanan eller ve dudaklara göre mesafelerini kendileri ayarlardı. Yeşile bürünmüş yalağında kurbağalar, yosunların arasında kaybolur; yalaktan taşan sulardan yeşermiş deli nanelerle çevrili küçük böğetlerde bazen ördekler oynaşırdı.

İkindi vakti, gölgesi dereye inmiş büyük çınar ağacının altındaki çeşme; Rum ustalar tarafından kesme taşlardan inşa edilmiş, Bakkal Melas tarafından Balkan Savaşı'ndan dönmeyen oğlu Dimitri'nin hayratı için yaptırılmıştı. Rum cemaat arasında, hayrat kültürünün yaygın olmamasına rağmen; Melas'ın bu çeşmeyi yaptırması ortak kültürden beslenen Edremit yaşantısının izlerini taşıyordu.

Ramazan günü, susuzluğun ve açlığın kendini hissettirmeye başladığı ikindi vakitlerinde, Aşağı Çarşı oldukça tenha olurdu. Çınarlı Kahvehane'nin önünden nadiren de

olsa çarşıya gidip gelenlerin haricinde; çeşmeye su doldurmaya gelenler oluyor, oruçlu olanlar, yüzlerine su çarparak hararete mâni olmaya çalışıyordu. Ahali, içme suyu olarak umumiyetle bu suyu tercih eder; doldurdukları bakır kapları omuzlarına aldıkları bakraçlarla daha ağır olan çömlek kaplarını, eşeklerle ya da beygirlerle evlerine taşırdı.

Kara haberin de kem sözün de tez duyulduğu tecrübe edilmiş bir gerçek olmakla birlikte hiçbiri; bir kahramanlık hikâyesinin menziline ulaşma kudretine sahip değildir herhâlde. Kahramanların hikâyeleri, atlarından hızlı yol alırlar. Mahmuzları boşalmış nallarından kıvılcımlar saçan bu söylenceler; kulaktan kulağa, dereler tepeler aşarak menzile varırlar. Soluk soluğa, iştahla ve öyle heyecanla anlatılırlar ki; nakledenlerin heyecanı olduğu gibi muhataplarında karşılık bulur. İşiten her kulağın duyduklarını anlatmakla vazifeli olduğunu düşünmesine sebep nedir bilinmez ama duyumlar hep aynı güzergâhta seyreder.

Bir haber; Çınarlı Kahvehane'ye düşmüşse ahalinin ondan haberdar olması, an meselesidir. Üst katındaki Çınarlı Han'da konaklayan müşteriler yoluyla da civar köy ve kasabaların gelecek olan yeni kaymakamdan haberdar olması yakındır. İftar sonrası Çınarlı Kahvehane, genellikle tıka basa dolar, gündemdeki konular enine boyuna tartışılır, bilenler bildiklerini biraz da bilgiçlik taslayarak anlatırlardı. Bu akşam da öyle oldu. Ramazan davulcusu, sahur mesaisine başlayıncaya kadar kahveler eksik olmadı masalardan, nargile fokurtuları arasında Köprülülü Hamdi konuşuldu meclislerde. Dereleri kendilerine mesken tutmuş kurbağaların vıraklamaları da sivrisineklerin tacizleri de önemsenmedi. Kendi kendine tokat atanlar, arkadaşının üzerindeki sineğe hamle yapanlarla sohbet kesilse de konu lezzetinden bir şey kaybetmiyordu. Şerbetçi Ali de anlatılanlara kendini kaptırmıştı. Bu akşam diğer kahvehaneleri gezmekten vazgeçmiş, azı çok sayarak bütün mesaisini bu mekânda har-

camıştı. Heyecanı kovasındaki suya dönüşmüş buzlardan belliydi. Bu ortamda birinin benimsenmesi için sadece "İttihatçı" olması bile yeterli iken Hamdi Bey'in Balkan Savaşında ve sonrasında çetelere karşı gösterdiği kahramanlıklar onu daha da kıymetli hâle getiriyordu. Sadık Ağa, kendi kendine galeyana gelip;

"Eyt be yiğidin hası geliyor, bi tamam!" diye bağırıyor, müşterilerine de tesir ediyordu.

"Edirne Valisi Adil Bey'i tek başına bir müfreze Bulgar eşkıyasından nasıl koruduğunu gazeteler yazdıydı vakti zamanında."

İyice havaya giren Şerbetçi Ali, bu saatten sonra satış yapamayacağını da düşündüğünden "Bu akşam şerbetler benden," diyerek masaları dolaşıyor belden bükülerek ibrikten doldurduğu hindiba şerbetini hemşehrilerine ikram ediyordu. Müşterilerinin kahve iştahının kesilmesine aldırmayan Sadık Ağa, sırtına okkalı bir tokat patlatıp:

"Yaşşa sen şerbetçi!" diyerek onun bonkörlüğünü tebrik ediyor, "Buz olmadan bir şeye benzemiyor bu hindiba!" diye de takılmadan edemiyordu. "Senin dondurmacı ayyaş olmuş diyorlar. Yediğiniz içtiğiniz ayrı gitmezdi, hayır olsun," deyince Ali'nin keyfi kaçmıştı.

"Öyle deme ağa, Angola ötekilere benzemez. Kimseye bir kötülüğü olmaz onun."

Bu coşkulu ortamda sessizliği tercih eden İttihat Terakki'nin Edremit sorumlusu Muammer Bey, konuyla ilgili hiç fikir beyan etmediği gibi konuşulanları abartılı buluyor, Hamdi Bey'in kahraman ilan edilmiş olmasından rahatsız bile oluyordu. İkram edilen şerbeti, elinin tersiyle itip ayaklanınca Şerbetçi Ali:

"Paşa gönlün bilir," dedi ardından.

Elinin üstündeki sivrisineğe şamarı basan Belediye Reisi Fahri Bey'in eli kana bulanmıştı:

"Ya köftehor ya, alacağını almış zaten!" deyip gündüz

telefonla yaptığı konuşmada, Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey'in:

"Bunun gibisi kalmamıştır artık," dediğini söyleyince bu sözün altını ve üstünü doldurma işi Çınarlı Kahvehane müdavimlerine kalmıştı.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası taraftarlarının mekânı, Bayramyeri'ndeki Hacı Ağa'nın kahvehanesiydi. Bu mekânda, *İkdam* ve *Alemdar* gazeteleri okunurdu. Yeni kaymakamın İttihatçı olduğunu öğrenmeleri yetmişti. Kul Reisi Kızılkeçili üyelerine:

"İttihatçılar, memlekete ne vermiş ki Edremit'e verecekler. Bunların hepsi vatan haini. Çanakkale'den, Sarıkamış'tan dönenlere bakın. Kiminin gözü patlamış, kimi topal kimi çolak. Ne için? Enver Paşa'nın ihtirasları yüzünden değil mi? Yazık bu milletin evlatlarına yazık," diye öfkesini belli ederken yıllardır baskı altında olmanın verdiği teessürle işlerinin zor olduğunu söylüyordu.

Hacı Ağa, mangalın başında elinde cezvelerle, muzdarip olduğu bir konuyu dillendiriyordu:

"İttihatçılar ancak vergi toplamayı bilir. Neyimiz var neyimiz yok, donumuza kadar alacaklar," deyince uğultulu bir destek peydah oldu.

Kaymakam vekilliği yapan Kadı Mansur, bir yandan *İkdam* gazetesini okuyor, bir yandan da:

"Onlar yüzünden binlerce evladımızı boğdurmadık mı Çanakkale'de?" diyerek katkı sağlıyordu sohbete.

Aynı zamanda şair olan Kızılkeçili ayağa kalktı. Sitemkâr bir ses tonuyla "Kimi sarıkla koştu imdada kimi fesli/ Gelibolu'da yitirdik münevver bir nesli," diyerek bir beyitle meramını anlatmaya çalıştı.

Ramazan davulcusu, Bayramyeri'ndeki kahvehanenin önünden de geçince zaten keyfi kaçmış olan Kul Reisi, tespihini kuşağının içine sokup, bu memleket adam olmaz, diye söylenerek evinin yolunu tuttu.

Edremit'te de memleket genelinde olduğu gibi tarafların birbirine tahammülü yoktu. Herkes karşısındakini hainlikle itham ediyor, birbirlerini gördüklerinde, şeytan görmüş gibi oldukları için İttihatçılar; Kurşunlu Camii'ni, İtilafçılar; Ağa Camii'ni tercih ediyorlardı.

Hamdi Bey gibi olaylara nüfuz edebilen, yetkilerini kullanmayı bilen mücadeleci birinin gelecek olması, en çok Yukarı Çarşı'daki Arasta Meyhanesi'nin müdavimi olan Rumları telaşlandırmıştı. Karargâh gibi çalışan meyhaneye sürekli istihbarat akıyor, Stelyo ve avanesi muhitte olan bitenden kısa sürede haberdar oluyordu. Meyhaneci Stelyo, sahne alan bir şarkıcı gibi masalara hâkim bir noktaya geçip yüksek sesle:

"Endişe etmeyin, ne kaymakamlar gördük biz, hizaya getirmesini biliriz," diyerek kahkahayı bastı. Ondan başka gülen olmayınca bozuldu.

Edremit'e, Atina'dan yeni gelmiş olan Dimitri Kazez'in sıkıntısı herkesten büyüktü. Uzun zamandır görüşmedikleri arkadaşı Dr. Kalpolip'e:

"İnsan nerde doğup büyüyorsa vatan orasıymış," diyordu.

Geri dönmeleri durumunda bir daha Osmanlı sınırları içinde mülk edinme hakları olmadığını biliyor buna rağmen sıkıntıyı rüşvetle ya da payitahttaki nüfuz sahibi dostları sayesinde aşmayı umuyordu. Bu sebeple, dişli bir kaymakamın gelecek olması onu fazlasıyla rahatsız ediyordu. Şarap şişesini şerefe kaldıran Stelyo: "Yakında bütün Edremit bizim olacak. Gamlanma sen!" derken patronuna moral vermeye çalışıyordu.

Stelyo, Yorgi Kazez'in kara kutusu gibiydi. Geçmişte ailenin pek çok kanunsuz işini çözmüş, işlerini kolaylaştırmıştı. Bunlara infazlar ve cinayetler de dâhildi. Arasta Meyhanesi'ni de görmüş olduğu hizmetlerin karşılığında almıştı. Stelyo yaşlı toprak ağasına;

"Siz daha iyisini bilirsiniz ama Osmanlı yıkıldı yıkılacak, böyle bir zamanda burayı terk etmek ne kadar doğru?"

Kazez, kibirle, haddini bil anlamına gelen bir ikazla;

"Senin aklın bu işlere ermez," demişti.

Zaman, Stelyo'yu haklı çıkardığı için patronun oğlu karşısında daha cüretkâr davranıyordu. Bu kadar cüretkâr olmasının başka bir sebebi de yirmiden fazla silahlı adamıyla civarda adından söz ettirmeye başlamış olmasıydı.

Dr. Kalpolip, konuşmayı sevmez, sonuç almaya bakardı. Dimitri'ye

"Senin sıkıntın bugünden yarına çözülecek bir şey değil ama enseyi karartma! Türklerin diz çökmesi yakındır," diyerek arkadaşına moral vermeye çalıştı.

***

"Tuna ağlıyormuş bazı geceler"

Hamdi Bey; Sındırgı'dan, Edremit'e tayin olduğu bilgisini, Balıkesir Mutasarrıfı'ndan aldığı telefonla öğrendi. Haberi veren Mutasarrıf Ahmet Hilmi Bey'le mülkiyeden sınıf arkadaşıydılar. Devletin kaderine yön verecek kadroların mülkiye mezunlarının arasından çıkması tesadüf değildi. Zira, lider kadrolar yetiştiren bu mektep, verdiği eğitimle beraber talebelerine aşıladığı şuur vesilesiyle büyük bir görev ifa ediyordu. Çanakkale Savaşı'na koşan Mülkiye talebeleri bunun ispatı sayılabilirdi. Mektebi bitirenler, Mülkiye Mezunları Derneği ve neşredilen *Mülkiye Mecmuası* sayesinde memuriyetleri boyunca irtibatlarını devam ettirdikleri gibi meseleler karşısında kısmen de olsa ortak tavır belirleyebiliyor, müşterek faaliyetlerde bulunabiliyorlardı. Bu hiyerarşik yapılanma aynı zamanda Mülkiyelilere halk nezdinde haklı bir itibar kazandırıyordu.

Hükümet Konağı'nda, tebliğ ve tebellüğ işlemleri yapılırken Hilmi Bey, arkadaşına Edremit hakkında bilgi vermeyi ihmal etmedi:

"Büyük ve zengin bir belde olmakla birlikte; her an fitili alev alacak bir bomba gibi," deyince Hamdi Bey, kendine güvenen bir edayla cevaben:

"Diyorsun ki bombayı eline al. Pimini ne zaman ve nerde çekeceğine sen karar ver!" diyerek manidar ve dostane tavsiyeye karşılık verdi.

Ilık bir yaz gecesi, ağustos böceklerinin sesleri arasında konağın bahçesindeki kamelyada kahvelerini yudumlarlarken aynı hassasiyetleri paylaşan iki arkadaş, sahura kadar uzun uzun sohbet ettiler; mülkiye yıllarından, dostlardan, arkadaşlardan, başlarından geçen olaylardan bahsedip kâh güldüler kâh hüzünlendiler. İki devlet adamı bir araya gelir de siyaset konuşmaz mı? Elbette konuştular; uluslararası muvazenelerden, İttihat ve Terakki Hükümeti'nin politikaları ile ilgili ortak kaygılarından bahsettiler. Değişik cephelerde devam eden Cihan Harbi'nde dengelerin her an değişebileceğini söyleyen Ahmet Himi Bey, misafirine:

"Bolşevikler "Ekmek, Barış, Özgürlük" sloganıyla günlerdir meydanlardaydı sonunda Rus Çarı'nı devirip Sovyet Hükümeti'ni kurmuşlar. Bakalım bundan sonrası ne olacak? Rusların savaştan çekilme ihtimalleri yüksek. İnşallah birinden kurtulacağız," Deyince Hamdi Bey, kahvesinden bir yudum aldı:

"Aynı kanaatteyim. Zaten bu isyanların temel sebebi halkın uzun süren savaşlardan dolayı yaşadığı mağduriyetlerdi. Ekonomisi bozuk olan sadece biz değiliz. Onlar da perişanlar. Bu sebeple bence de Rusların geri çekilmesi an meselesidir."

Almanlara, özellikle de Türk ordusuna komuta eden Alman komutanlara son derece tepkili olan Ahmet Hilmi Bey:

"Azizim sen ittifak yap tamam da ordunu niye teslim

edersin? Senin evladına acır mı hiç elin ecnebisi? Yok azizim ben buna hiç tahammül edemiyorum. Biz, topraklarımızı muhafaza etmek için; onlar sömürge bulmak için savaşıyor. En başta gayeler bir değil."

Hamdi Bey, bir 'of' çekse her şey yerle yeksan olacak gibiydi:

"Onların sevk ve idaresinde yapılan her hatanın bedelini biz ödedik, bu gidişle daha ağır bedeller ödemek zorunda kalacağız. O yere göğe sığdıramadığımız Almanlar, Amerika'yı zorla savaşın içine çektiler. Anlaşılır gibi değil. Başından beri savaşın dışında kalmaya özen gösteren Amerikanlar, aslında kendilerine göre iyi bir düzen kurmuştu. Mal ve silah satarak, borç vererek büyük karlar elde ediyor, bu sayede altın stokluyorlardı. Avrupa'da özellikle İngiltere'de toplanan altınlar, savaşın birinci yılından itibaren Amerika'ya akmaya başlamıştı, o zaman dünya altın rezervlerinin yüzde yirmi beşine sahip olan Amerika'da, şu anda bu oranın yüzde elliye çıktığı söyleniyor. Hatta İngiltere, Amerika'ya aşırı borçlandığı için artık Londra'nın dünya finans merkezi olarak bir belirleyiciliği ve hâkimiyeti kalmamış. Gerçek şu ki, Avrupa'ya mal taşıyan ticaret gemilerini Alman denizaltıları vurunca nur topu gibi bir düşmanımız oldu. Bana göre asıl tehlike bu."

Konunun verdiği sıkıntı ile ayağa kalkan Ahmet Hilmi Bey:

"Elin ipiyle kuyuya inilir mi? Ama neylersin? Hazine tamtakır kuru bakır… Gırtlağa kadar borç… Ya boyun eğeceksin ya da zengin bir devletle ittifak yapacaksın? Çıkmazımız bu değil miydi? Denize düştük, yılana sarıldık azizim yılana…"

Hamdi Bey, alışkanlığı olmadığı hâlde sıkıntıdan masanın üstündeki tabakadan bir sigara alıp ateşledi:

"Yanarım yanarım da Çanakkale'ye yanarım. Ruslara yardıma giden İngiliz ve Fransızlara mani olmak, Alman-

lara zaman kazandırmak için binlerce evladımızı şehit verdik. Çok şükür her şeye rağmen muzaffer olduk. Kut'ül Amare'de, Halil Paşa'm, şanımıza yakışır şekilde mücadele etti, muvaffak olduk. Sarıkamış'ta, iliklerimize kadar donduk. Süveyş Kanalı, Filistin, Hicaz, Bağdat… Cephelerinin ne olacağı belli değil. Daha ne kadar dayanabiliriz, bilemiyorum. Ekmek yok, teçhizat yok, destek yok… Ne yapsın yiğitler? Düşman öldürmese ya donarak ölüyorlar ya salgın hastalıktan ya da açlıktan… Her şeye ve bütün hatalara rağmen asla karamsar değilim. Kurtuluştan yana, benim bu millete inancım tam. Çok mücadele etmeliyiz çok."

Ahmet Hilmi Bey onu destekler mahiyette:

"Amerika taze kan olarak girdiği savaşta bütün dengeleri değiştirecek, öyle görünüyor."

Hamdi Bey başıyla tasdikleyerek:

"Yarın değilse öbür gün ama mutlaka Anadolu'yu da pay edecekler aralarında. Emperyaller, oyun kuruyor. Bizler tabi olamayız azizim. Boyunduruktan kurtulmak için tehlikeyi milletle paylaşmak; kurtuluş çarelerini bu necip milletin her bir ferdine iyice anlatmak ve hazırlıklarımızı buna göre yapmak zorundayız. Bu teslimiyet bize göre değil."

Sohbet öylesine genişlemeye müsaitti ki sahur sofrasına oturduklarında Hilmi Bey "Rumeli…" ile başlayan bir cümle kuracak oldu. Eliyle dur işareti yapan Hamdi Bey: "Bana Rumeli deme. 'Tuna ağlıyormuş bazı geceler!' der ağlarım. Avutamazsın," demiş gözleri dolmuş, ağzında lokma büyümüş, yutkunamamıştı.

"Dünya değişiyor azizim. Ne dünya bildiğimiz o eski dünya, ne de bildiğimiz o eski Osmanlı var!" diyen Hamdi Bey, sabah namazını beraber kıldıkları amirinin mihmandarlığından dolayı ona şükranlarını sundu.

Hilmi Bey;

"Yollar tekin değil," dese de o araba ve muhafız talep etmeden bavullarını yüklendiği atı Yadigâr'la Edremit yo-

luna koyuldu. Hilmi Bey'in ısrarla muhafız vermek istemesi, onda derin izler bırakan bir olayı hatırlattı. Yadigâr'ın boynunu ve yelesini okşayarak yâd ettiği hatıradan dolayı gözleri ıslanmıştı.

Hamdi Bey'in, kaymakam olarak ilk görev yaptığı yer olan Demirköy, Balkan Savaşı sonrası yeniden şekillenen sınırlar dolayısıyla bir serhat beldesi hâline gelmişti. O günlerde Osmanlı'nın sınırlarına tam anlamıyla hâkim olması mümkün değildi. Güvenlik konusunda çok ciddi sıkıntılar baş gösteriyordu. Fatih Sultan Mehmet'in, Macar top ustası Urban'a devasa şahi toplarını döktürdüğü yerdi Demirköy.

Hamdi Bey, Demirköy kaymakamı olarak kısa sürede büyük işler başarmış; beldeye yeni yollar, yatılı bir mektep, hükûmet binası ve bir cami kazandırmıştı. İmece usulü ile yaptıkları caminin açılışına davet edilen Edirne Valisi Adil Bey, programa eşi ve oğluyla beraber katılmıştı. Makam otomobili ile kasaba meydanına geldiğinde Vali ve maiyetinden daha fazla otomobil ilgi görmüştü. Ahalinin çoğu ilk defa motorlu bir araba görüyordu. Arabanın altına üstüne sağına soluna iyice baktılar. Şoförün sabırla yaptığı açıklamalarından ikna olmuşa benzemiyorlardı. Beygir olmadan nasıl gider bir araba bunu çözmekte zorlandılar. Şoför "Beygir arabanın içinde," deyince birçoğu dalga geçildiğini düşünüp ortamdan uzaklaştı. Çocuklar uzun süre bu icadın başından ayrılmadı. Kesilen kurbanın ve yapılan duaların ardından kılınan cuma namazı ile camiyi ibadete açan Adil Bey; kasaba halkının Hamdi Bey'e olan hürmetini fark etmiş bundan da memnuniyet duymuştu. Yapılan icraatları bizzat yerinde görmüş, genç kaymakamı gösterdiği üstün başarısından dolayı hususen tebrik ve takdir etmişti. Adil Bey, gözü pek bir adamdı. Onca yolu, şoförü ve tek muhafızıyla gelmişti. Oysa bölgede dünya kadar çetenin var olduğunu her gün önüne gelen asayiş raporlarından dolayı en iyi bilen de kendisiydi. Ev sahibi, dönüş yoluna çıkmak

üzere olan misafirlerine karakol komutanı ve jandarmaların da eşlik etmesini teklif etmiş ama o bunu kabul etmemişti. Hamdi Bey:

"Sizler gelirken eşkıyanın haberi olmamış olabilir. Ama burada olduğunuz, merasimler vesilesiyle civarda duyuldu. Sizleri takip edebilirler, hiç olmazsa ben eşlik edeyim," deyince itiraz gelmedi.

Hamdi Bey, otomobile atıyla refakat ediyordu. Istıranca Dağlarında, Karaman Bayırı'na sarmışlar, düze çıkmak üzereydiler ki; sağdan soldan açılan ateşle ortalık birden toz duman oldu. Korkulan olmuştu, pusuya düşmüşlerdi. Arabanın kapıları Vali'nin "Arabadan inin!" talimatıyla eş zamanlı olarak açılmış yolcular en yakın ve en güvenli siperlere yatmışlardı. En çok zorlanan Saliha Hanım olmuş, yerde sürünürken canı yanmış olmasına rağmen bir kayayı kendine siper etmişti. Hamdi Bey, büyük bir ustalıkla atından atlayarak mevziye yatmış filintasıyla açılan ateşe mukabele etmeye başlamıştı. Kayalardan seken kurşunların çıkardığı sesler ve kıvılcımlar paniği arttırıyor, Saliha Hanım, annelik hissiyatıyla:

"Ali'm! Ali'm kolla kendini!" diye oğluna sesleniyordu.

Adil Bey, tabancasını çıkarmış gelen silah seslerine, karşı kayaların arkasından yükselen barut dumanlarına doğru ateş ediyordu. Koruma polisi karnından yaralanmış, iniltiler çıkarıyor, kan kaybettiği belli oluyordu. Şoför valiyi korumaya çalışıyor, o da; "Beni bırak Saliha Hanım'ı ve Ali'yi koru!" diye bağırıyordu.

Pusu, Hamdi Bey'in alışkın olduğu bir durum olmakla birlikte onun en büyük endişesi refakatindekilere zarar gelmesiydi. Soğukkanlı bir şekilde ateş açılan noktaları tespit ediyor, nişan alıyor ve o mevziden bir daha ses duyulmuyordu. Dikkatleri üstüne çekmek maksadıyla yer değiştirirken bir şeyin farkına vardı. Gördüğü şeyin doğru olmaması için dua ediyordu. Olayın şokundan ve iki ateş arasında

kalındığından dolayı fark edilmeyen Adil Bey'in oğlu Ali, çalıların içine yuvarlanmış hiç kımıldamıyordu. Karşı taraftan gelen silah sesleri azalmış, bir süre sonra taarruz geri püskürtülmüştü. Ortama tedirgin edici bir sessizlik hâkim oldu. Herkes ihtiyatla hareket ediyordu ki birden acı bir feryat yükseldi:

"Oğlumm…"

Ali'nin başından aldığı kurşun, kafatasını parçalamıştı. Kanlar içindeki yavrusunu göğsüne bastıran Saliha Hanım'ın bağırışları, Karaman Bayırı'ndaki kayalıklarda yankılanıyordu. Adil Bey'in dizlerinin dermanı kesilmiş olduğu yere yığılıp kalmıştı. Şoför, yaralı arkadaşı ile ilgilenirken çatışmada atı da vurulan Hamdi Bey, hınçla kendilerine ateş açılan mevzilere doğru koşuyor, öfkesinden zor nefes alıp veriyor, eşkıyaların peşi sıra gidiyordu.

Olaydan bir hafta kadar sonra Demirköy'e, bir askeri birlik geldi. Birlik komutanı, bir mektup uzattı. Merakla açarak okuduğu mektupta:

> Hamdi Bey Evladım!
> Mezkûr hadise öncesi, ikazına kulak asmadım. Cezasını çok ağır bir şekilde ödedim. Istırabımı ifade edecek bir tarif bulamıyorum. Zevcem Saliha Hanım'ın tavsiyesiyle kabul buyurursan, evladımın atı bundan böyle sana yadigâr.

yazıyordu.

Hamdi Bey; "yadigâr" kelimesine takıldı. Bunun nasıl bir sorumluluk demek olduğunun farkındaydı. "Yadigâr!" diye mırıldandı birkaç kez. Yadigâr; alnında küçük bir sakar, üç ayağı sekili gece karası bir Arap atıydı. Duruşu, yüksekliği, asaleti ile göz kamaştırıyordu.

Hamdi Bey, sivillerden kurduğu bir birlikle; günlerce iz sürmüş, Bulgar Çetesi'ni; Rezve Deresi'ne kurulu bir ayağı Bulgar tarafında bir ayağı Türk tarafındaki Volçan Köprü-

sü'nde denk getirmiş ve çetenin bütün adamlarını öldürerek Ali'nin öcünü almıştı. Adil Bey ve Saliha Hanım'ı bu vesile ile ziyaret etmiş; bir nebze olsun onların acılarına ortak olmaya çalışmıştı. O zamandan bu zamana en yakın yol arkadaşı ve sırdaşı olan Yadigâr'la maziyi yâd ederken epey yol aldılar.

***

Temmuz 1917

Kaymakam vekili Kadı Mansur'un talimatı ile tören kıtası öğleden sonra Hükümet Konağı önüne dizilmiş yeni kaymakamı bekliyordu. Vazifesinin gereğini yerine getiriyor olsa da "Köprülülü Hamdi" olarak zihinlerde kahramanlaşan Hamdi Bey'i bekleyen sadece o değildi. Çınarlı Kahvehane'nin müdavimleri başta olmak üzere coşkulu bir kalabalık; kasabanın yeni mülki amirini görmek, onun yanında olduklarını ifade etmek için sabırsızlanıyordu.

"Bu insanlar, bir kahramana ihtiyaç hissettiyse kurtulmaktan yana hâlâ ümitleri var demektir," diyen Sadık Ağa'nın keyfine diyecek yoktu. Mehmet Pehlivan'a, dokunarak değil nerdeyse vurarak konuşuyordu, coşkusundan. Aynı hassasiyetlerle toplanan kalabalığın yoğun olmasında onun katkısı çoktu.

İkindiye yakın saatlerde sokağın başında gece karası asil bir atın üstünde duruşuyla görenlere tesir eden bir süvari belirdi. Kalabalıkta tereddüt hâkimdi. Muhafızları ve faytonuyla gelmesi beklenen kaymakam, acaba o muydu? Kıyafetlerine ve temsiline bakılırsa beklenen o olmalıydı ama niye yalnızdı? Sorular mütedahildi. Nihayet Hamdi Bey, tören kıtasının başına geldi. Hasan Çavuş'a selam vererek: "Ben Köprülülü Hamdi, yeni kaymakamınız!" deyince komutu alan tören kıtasıyla beraber vurmaya başlayan davullar ve çalan zurnalarla ortalık bir bayram yerine dönüşüverdi.

Hamdi Bey, karşılaştığı manzara karşısında şaşkına dönmüştü. Şatafatı ve gösterişi sevmediği için yalnız gelmeyi tercih ederken böyle bir merasimle karşılanmasına şaşırması normaldi. Ön saflarda olanlar, hoş geldin seremonisi yapıyor, onun elini sıkmayı onur sayıyorlardı. İri cüssesiyle heyecanına daha fazla dayanamayan Sadık Ağa:

"Hoş geldin yiğidim!" diyerek onu alnından öpüp sıkıca sarılınca Hamdi Bey muhatabına:

"Allah razı olsun!" diyebildi sadece.

Hamdi Bey, bu sevgi selini kıskandığı belli olan Kaymakam vekili Mansur Bey'den müsaade isteyip Hükümet Konağı'nın basamaklarını çıkarak bir konuşma yaptı:

> "Sevgili Edremitliler!
> Sizler değil mi ki bize hürmet ettiniz, değil mi ki bu ramazan gününde sıcağın alnında bizi onurlandırdınız, bize de gece gündüz çalışarak bu güzel beldeyi mamur hâle getirmek, hemşehrilerimizin derdine çare olmak düşer. Bir evladınız bir kardeşiniz olarak hizmetkârınız olduğumu bilmenizi isterim. Bundan gayrı hepimiz bu yüce dağların eteğindeki bu münbit beldeyi payidar kılmakla memuruz. Sizlerden dileğim Devletialiyyeye bu zor günlerinde onun bir ferdi olarak yardımcı olmanız ve asla umudunuzu yitirmemenizdir. Tarihin her safhasında muhafaza ettiği cevherle var olma kudreti gösteren bu millet her türlü gaile ve sıkıntıyı bertaraf etme kudretine sahiptir. Bu mübarek günde göstermiş olduğunuz coşku ve hamiyetperverlikten feyzaldığımı bilmenizi istiyor, sizleri Allah'a emanet ediyorum,"

diyerek alkış sesleri arasında Belediye Reisi Fahri Bey, İttihat Terakki Mesulü Muammer Bey ve Mansur Bey'in önünden yürüyerek makama geçtiler. Daire memurları merdivenlere dizilmişler, elleri ceket düğmelerinin üstünde birleşmiş yeni amirlerini selamlarken yeni kaymakamın disiplin anlayışı hakkında endişeli görünüyorlardı.

Kalabalık üçerli beşerli gruplar hâlinde dağılırken ilk kana-

atler, hep aynı cümleyle özetleniyordu: "Dediklerince varmış."

Şerbetçi Ali:

"Yiğit adam ata binişinden belli!" diyordu yanındakilere.

Aslında kaymakamın şeklinden şemalinden hâsıl olan düşünceler, ondan beklenenlerden kaynaklanıyordu. İşin tuhaf yanı ne beklediklerini bilen de yoktu. Toplumun kahraman türetme mekanizması devreye girmişti. Kerameti kahramanları gösterecekti artık.

Hükümet Konağı'nın önünde bir kişi kaldı: Banker Ali Bey. Onun beyliği laf olsun diye değildi. Edremit'in en zenginiydi. Devletle bağlarını her zaman sıkı tutmuş bu sayede daima güçlü olmuştu. Muzdarip olduğu konu, geri dönmeye başlayan Rumlardı ki; hükümetin tavizkar politikaları dolayısıyla zarar görmekten endişe duyuyordu. Konunun takibi konusunda gaflete düşmenin nelere mal olacağını bildiği için bu endişe, üzerine bir karabasan gibi çökmüştü.

Onu uzaktan göz hapsine alan Seyvanlı İsmail, Hükümet Konağı'nın kapısından içeriye girdiğinde o da peşi sıra makam kaleminin odasına kadar geldi. Banker Ali Bey onu görünce biraz bozuldu:

"Hayırdır Seyvanlı?" diyerek imalı bir şekilde rahatsızlığını belli etti. Seyvanlı, Banker Ali Bey'in hırsından dolayı körfez bölgesinde yaşanan sıkıntıları yakınen bildiği için ona karşı temkinli davranırdı. Yine öyle yaptı:

"Bir selam var üzerimde kaymakam beye ileteceğim," dedi.

"İyi o zaman, senin kısaymış önce sen gir, işini çabuk hallet."

Muhataplarına tepeden bakan bu tavır, herkesi olduğu gibi Seyvanlı'yı da rahatsız ediyordu.

Huzura kabul edilen Seyvanlı, Hamdi Bey'e iyi dilek ve temennilerle başarı dileyip:

"Bu akşam Cennetayağı'ndaki bağ evimde dostlarımla birlikte iftar etmek niyetindeyiz. Sizi aramızda görme şerefini bizlere bahşederseniz, mesut oluruz," deyince Belediye Reisi lafa karışarak:

"Seyvanlı'nın sofrası bereketli eli de cömerttir kaymakam bey!" diye tamamladı.

Seyvanlı, özenle kurulmuş cümlelerle yapmış olduğu davete olumlu cevap almanın mutluluğuyla müsaade isteyerek makamdan ayrıldı.

Ardından Banker Ali Bey'i karşılayan Hamdi Bey, usule uygun hürmetkâr bir şekilde ziyaretçisini kabul etti. Hasan Çavuş, onu görünce hazır ola geçti. Banker Ali Bey'in mağrur hâli, kişiliği konusunda yeteri kadar fikir veriyordu:

"Efendim bendeniz Banker Ali. Yıllardır sarayın iaşesini teminle mükellef bir tacirim. Padişahımız efendimizin meclisiyle müşerref olmuş bir Edremitli olarak, zatışahaneleri yöremizde hakkıyla temsil etmekle müftehiriz."

Fahri Bey, oturduğu yerde kımıldanmaya başlamış bu takdimden dolayı rahatsızlığını gizlemeye çalışsa da tavrı anlaşılmıştı.

Ali Bey'in kurduğu cümlelerin arkasındaki ruh hâlini anlamak Hamdi Bey için zor değildi:

"Efendim sizler gibi müstesna hemşehrilerimizin varlığı bizlere sadece gurur verir."

Diplomasi gereğiydi bu iltifat. Muhatabı aldığı cesaretle içinde köstekli saat bulunan ahşap oymalı güzel bir kutunun kapağını açarak,

"Zatıalinize layık olmasa da kasabamıza teşrif etmenizin şerefine kabul buyurunuz," dedi.

Koltuğa yaslanan Hamdi Bey:

"Lütfetmişsiniz. Belli ki müstesna bir zevkin ürünü… Efendim bendeniz Köprülülü Hamdi… Edremit'e kaymakam takdir edildim. Devletialiyye'nin bir memuruyum. Maaşım karşılığı bu vazifeyi yapma gayreti içersindeyim.

Nezaketsizlik olarak telakki etmeyin lakin ben bu hediyeyi kabul edemem. Şiar vesilesi olarak telakki ediniz," deyince ortamda bir şaşkınlık ve uzunca bir sessizlik oldu.

Bozulduğu belli olan Ali Bey, oturduğu yerde kol düğmelerinden tutarak gömleğini çekmiş ardından ceketinin kollarını düzelterek: "Yanlış anlaşılmaktan korkarım," diye cümlesini devam edecekken araya giren Hamdi Bey:

"Estağfurullah! O nasıl söz efendim, mesele sizlerle alakalı değil. Bendeniz, âcizane bu konularda fazla hassasım.

Mansur Bey, halefini kibirli bulmuş, onun bu davranışını hadsizlik olarak düşünmüştü. Muammer Bey'in de aynı kanaate sahip olduğu belliydi. Reis, şaşkınlık ve hayranlıkla Hamdi Bey'i süzüyor, belki içinden: "Helal olsun!" diyordu.

Banker Ali Bey, onların bakışlarındaki istihzadan ve böyle bir olaya şahit olmalarından ziyadesiyle rahatsız olmuştu:

"Yalnız görüşmemiz mümkün mü?" diye niyetini dışa vurunca Hamdi Bey, yanındakilerden müsaade istedi.

Banker Ali Bey, düştüğü durumu telafi etmek için: "Bu tavrınızı takdirle karşıladığımı belirtmek isterim. Devletin sizler gibi dürüst ve ilkeli yöneticilere ihtiyacı var. Ününüz sizden önce geldi. Çok büyük hizmetlere vesile olacağınıza inancım tam."

Hamdi Bey, onu rahatlatma ihtiyacı hissetmişti:

"Biz tek başımıza bir hiçiz. Burada bir seferberlik başlatmalıyız. Edremit, para hareketinin yoğun olduğu bir belde. Bu durumu kullanmalı, şehri bayındır hâle getirmeliyiz."

Onun uzlaşmacı tavrından dolayı mutlu olan Banker Ali Bey;

"Ben de aynı şeyleri söyleyecektim. Lafımı balla kestiniz. Lakin burada ilerisi için bir sıkıntı görüyorum."

"Nedir?"

"Giden Rumlar, birer ikişer geri dönmeye başladılar. Pişmanlıktan mı? Siyasi bir hesap mı? Bilemiyorum."

"Şayet mesele dediğiniz gibiyse bu konu büyük sıkıntılara sebebiyet verebilir. Bununla ilgili bir tahkikat yaptıralım. Nasıl bir çözüm bulabiliriz ona bakalım. Demek dönüyorlar ha?"

"Evet, hainler! Yıllarca bu toprakların ekmeğini yediler. Devletin bir kere onlara işi düştü. Hepsi tası tarağı toplayıp kaçtı. Şimdi ne olduysa, ne oluyorsa artık..."

"Size hususen teşekkür ediyorum. İlk mesai günümüzde, görevimize böylesi mühim bir işle başlamış olalım. Ciddiyetle takip edeceğimden şüpheniz olmasın. Sizlerle de konuyu sık sık istişare ederiz."

"Şükranlarımı sunuyorum. Hediyemizi kabul etmediniz, en azından bu akşam beraber oruç açalım, programınız müsaitse."

"Seyvanlı'ya davetli olmasaydım, ben de onur duyardım."

İkinci defa reddedilmenin verdiği rahatsızlıkla: "Nasip değilmiş başka akşama artık."

"Şimdi değil ama vakti geldiğinde sizden hususi bir talebim olacak."

Ali Bey, kısa bir sessizlik esnasında acaba hediyeyi mi küçük buldu, endişesiyle "Emir telakki ederim," dedi.

***

Sevk ve idare konusunda alınan eğitimler kadar amirin vasıflarının ve mizacının önemli olduğunu Hamdi Bey'in şahsında görmek pekâlâ mümkündü. O, çalışma arkadaşlarını ve ekiplerini seçebilmek için iletişim hâlinde olduğu herkesi kendi kriterlerine göre değerlendirmeye tabi tutar, kime nerede ve nasıl görevler verebileceğini düşünür, kişiler hakkında defterine küçük küçük notlar alırdı. Önceki görev yerlerinde denediği bu teknik sayesinde başarılı sonuçlar almıştı. Yanıldığı da olmuştu elbette ama o her

yanılgıyı bir yenilgi olarak değil tecrübe olarak görüyordu. Görevinin hakkını verebilmek için tekeden bile süt çıkarmak, herkesten istifade etmek zorundaydı. Yüzünde beliren tebessümün sebebi, teke benzetmesinin ardından aklına Banker Ali Bey'in gelmesiydi.

Dayısı Celalettin Bey'in "Tanımak istediğin insanın gözlerine bak. Sahibinin kim olduğunu, ne olduğunu, ne olmadığını sana onlar söylesin," öğüdünü bir davranışa dönüştürmüş, tavsiyeden ilhamla konuştuğu kişilerin yüzüne bakmayı alışkanlık hâline getirmişti. Göz temasının aynı zamanda muhatapları mutlu eden bir yanı vardı.

Bu akşam ilk defa karşılaştığı Edremitlilerle konuşurken de aynı hassasiyetlere dikkat etmişti. Vesileyle yeni kaymakamlarını sevmek için ahalinin bir bahanesi daha olmuş oldu.

Edremit'teki ilk gecesinde Kaymakamlık konutuna çekilmiş, elbiselerini gardırobuna yerleştirmiş, ev hâline bürünmüştü. Hatice Hanım'dan kahve isteyip notlarını yazmaya koyuldu.

"Edremitlilerin samimi ve sıcak karşılama merasimi beni ziyadesiyle mutlu etti. Bunun ne denli bir mesuliyet olduğunun farkındayım…"

***

Hamdi Bey, pek çok akrabası, eşi ve dostu gibi göçmek zorunda kalmış, körfez bölgesine yerleşmiş olan muhacirlere yardımcı olmayı görev addediyordu. Bu niyetle, Muhacirun Komisyonu'nda görevli Seyvanlı İsmail ve Hasan Çavuş ile konuyla alakalı çalışma yapmak için keşfe çıktılar. Bölgeye gelen muhacirlere yapılan arazi tahsisleri ve yapılan yardımlar başta olmak üzere yolculuk boyunca yol arkadaşlarından bölge hakkında pek çok bilgi alma fırsatı da buldu.

Kaz Dağları ile Madra Dağı arasındaki vadiden denize uzanan ovaya kurulmuş, Burhaniye yolu üstündeki Rumların terk ettiği Frenkköy (Bostancı) yaklaşık otuz hanelik bir Boşnak köyüydü. Ramazan ayına denk gelen bu hasat zamanı, köyde kedilerden, köpeklerden ve gübreliklerde eşelenen tavuklardan başka bir canlı görünmüyordu. Köylülerin harmanlıkta hasat derdinde olduklarını kestirmek zor değildi.

Köy çeşmesinde yaşlı bir kadın gördüler. Buğday demetlerini eşeğiyle tarlasından harmanlığa taşıyor olmalıydı. Hafize ana, eşeğini çeşmenin yalağında sularken bir yandan da iç çemberini çeşmede yıkıyordu. Çeşmenin suyu oldukça azalmıştı. Temmuz sıcağında, bu kadar akması bile şükür sebebiydi. Başörtüsünün altına bağladığı çemberini, genellikle su içerken testinin ağzına koyar, süzgeç olarak da kullanırdı. Şimdi oruçlu olduğundan bedeninin hararetini biraz olsun alsın diye bu nemli bezle elini, yüzünü silmekle yetindi. Gelenleri fark edince telaşlanıp el yordamıyla başörtüsünü düzeltti. Hamdi Bey, selam verip atından indi, ardından diğerleri.

"Nasılsın ana? Sağlığın sıhhatin iyi mi?" diye sorunca;

"Allah bu günlerimizi aratmasın evladım!" dedi.

Hasan Çavuş, tez canlı bir şekilde, onun duymayacağını da düşünerek yüksek bir sesle

"Ana! Kaymakam beyimiz, köyünüzü ziyarete geldi bir isteğin var mı?"

Hamdi Bey, söylemek istediklerini hâl diliyle ifade etmesini iyi bilirdi. Çavuşun erken ve gereksiz takdiminden duyduğu rahatsızlığı belli etti ama Hasan Çavuş anladı mı acaba?

Bu kadar tevekkül içinde olmasının bir erdem olduğunu düşünse de Hafize anayı konuşturmak, onun dertlerini öğrenmek istiyordu. "Allah bugünlerimizi aratmasın!" duası öylesine hacimli bir muhtevaya sahipti ki, bunu ancak

onları dertlenen biri anlayabilirdi. Bunun içinde: "Çetecilerin katlettiği yakınları; belki kocası belki çocuğu, belki kızı, belki gelini… Göç yoluna düşmelerine sebep olan baskılar, eziyetler… Kolerasından, tifosuna envai çeşit salgında göç yolunda bıraktıkları aile efradı vardı. Bitmek bilmeyen yolculuk psikolojisi… "Nereye gidiyoruz? Nerede duracağız? Daha ne kadar gideceğiz? Akıbetimiz ne olacak?" Soruları vardı. Yeni vatan, yeni ev, yeni hayat… Ya sonra? Yeni vatanını müdafaa için yine evladını, kocasını cepheye uğurlayan belki şehit belki gazi anası; Hafize ana! Duan makbul olsun. Lakin şu evladına anlat ki; bir nebze olsun hayatınızda sizi mutlu edebilecek, hayatınızı kolay kılacak bir şeyler yapayım. Devletimizin imkânları nispetinde sizlere yardımcı olayım!" demeyi istiyordu.

Düşündüklerini cümleye dökmeye hazırlanırken bir yandan arkadaşları gibi yüzüne su çarpıyor, serinlemeye çalışıyordu. Bu esnada köy istikametinden pek anlaşılmayan bir insan sesi duyuldu. Hepsi aynı yöne baktılar. Kan ter içinde kalmış Deli Bayram, kanatlarını çırpan bir horoz gibi elini kolunu sallıyor bir şeyler anlatmak istediği pek belli oluyordu. Hafize ana: "Bayram ne oldu evladım!" diye sorunca beni takip edin, dercesine köye doğru yürümeye başladı. Yaşlı kadın eşeğinin; misafirler, atlarının yularlarını çekerek köyün içine doğru ilerledikçe ağlayan bir çocuk sesi duyulmaya başladı.

Deli Bayram, sesin geldiği evin önüne gelince durdu. Hafize ana, üstünde odun kesmek için kullanılan üstünde balta izleri bulunan yaşlı kütükte oturan, ağlayışı içe dokunan küçük kız çocuğunun yanına giderek "Ah bahtsız yavrum benim!" deyip Ayşe'yi bağrına bastı. Bir yandan nemli iç çemberi ile Ayşe'nin gözlerinin yaşını ve yüzünü silmeye çalışıyor, bir yandan da onu teskin etmeye uğraşıyordu.

Ayşe, beş yaşında var; yoktu. Yabancılara bakınca ağlayışı daha da şiddetlendi. Yabanıl bir korku vardı gözlerinde.

Deli Bayram bile müteessirdi onun ağlayışından zira ona bakıp bakıp dizlerine vuruyor, dövünüyordu. Hamdi Bey, Ayşe'nin gösterdiği tepkiden dolayı mesafesini korumayı tercih etti. Yaslandığı avludan kokulu karıncaların eline doğru hücum ettiklerini fark edip ellerini birbirine sürterek onlardan kurtuldu.

Seyvanlı, Hafize anaya: "Kimi kimsesi yok mu bu sabinin?" diye sorunca yaşlı kadın ağlamaya başladı. "Bi dedeciği kaldı!" derken acı, insanı nasıl susturursa öyle sustu. Ayşe'yi kucağına aldı. Eve doğru "Amed Aga!" diye seslenerek yürüdü. Ses veren olmadı, üç basamaklı ahşap merdivenden çıktı. Kapı aralıktı. Gıcırtıyla yarıya kadar açılan kapıdan içeriye tekrar seslenecekti ki komşusunun seccade üstünde yattığını gördü. Ölmüş olduğunu tahmin ettiği için feryadı bastı. Hamdi Bey, telaşla içeri daldı, ardından yol arkadaşları. Nabzını yokladığı yaşlı adamın öldüğünü bakışıyla teyit etti. Loş odanın ortasında Hafize ana, Ayşe'yi sımsıkı sarmış; ah u figan ediyor, ağıt yakıyordu.

Ahmed Aga, ikindi vakti toprağa verildi. Çilesinin bittiğini düşünenler çoğunluktaydı. Dostları ona karşı son görevlerini yapmanın huzuruyla rahmet dileyip mırıltılarla dua okudular.

Seyvanlı'yı tanıyanlar ayaküstü ona hâl hatır sorup çok iyiliklerini gördükleri Edremitli hayırseverle hasbihal etmeye çalıştılar. Ona gösterilen ilgi ve saygı Hamdi Bey'in dikkatinden kaçmadı. Kendisi mezarlıkta olması hasebiyle diyalogları sınırlı tutuyor, hususen görüşmek için ziyaretini tekrarlayacağını söylüyordu. Onları, köyün girişinden itibaren yalnız bırakmayan Deli Bayram, misafirlerin etrafında fır dönüyordu. Telaşı kaybolmuş, bakışları nispeten normale dönmüştü ama sürekli yaptığı gibi sağ elini bileğinden aşağı yukarı sallıyordu. Hamdi Bey, onunla göz teması kurup yanına çağırdı. Elini omzuna atınca başını ona yaslayan meczuba sıkı sıkı sarılıp teşekkür ettiğini hissettirmeye çalıştı.

Köyün muhtarı Hacı Şerif, bir testi ile son suyunu verdiği mezarın başında kaymakama, Ayşe'nin hikâyesini yaşlı gözlerle anlattı. Ayşe'nin babası ve amcası Çanakkale'de şehit düşmüş. Annesini de iki ay kadar önce Rum çeteler dağa kaldırmış, zavallı kadından bir daha haber alınamamış. Hanımını göç yolunda kaybeden, iki oğlunu şehit veren Ahmed Ağa'nın gelini de kaçırılınca elden ayaktan kesilmiş. Kendisi bakıma muhtaç durumda olduğu için "Allah'ım emanetini al, bu beden bu ruha yük artık," diye yalvarıyormuş. Ayşe'yi de Darüleytam'a verilmesi için muhtara vasiyet etmiş.

Muhtarın eşlik ettiği misafirler, budakları gelişigüzel kesilmiş meşe dallarından yapılmış avlunun yanına geldiğinde atlarından indiler. Komşu kadınlar, cenaze evinin bahçesinde kazanları yakmışlar, rahmetlinin eşyalarını yıkayıp evi temizlemeye ve badana yapmaya çalışıyorlardı.

Rumeli esintili evlerin bahçesinde muhakkak gül olurdu. Ama mor ama beyaz ama kırmızı muhakkak… Pencerelerinde fesleğenler, temiz hanımlar, küpe çiçekleri…

Hamdi Bey, kendi kasabası Köprülü'yü hatırlatan izleri görmekten dolayı müteessirdi. Yatay dallara çakılmış çit tahtalarını bir ressam gibi resmetmeye çalışsa herhâlde kahverengiye boyardı. Ama renk tercihinde yanılmış olurdu. Zira genellikle meşe ağacından tercih edilen bu keresteler, zamanla grinin değişik tonlarını alırdı. Yaşlandıkça kırlaşan saçlar ve kıllar gibi… Bünyelerinde boylu boyunca uzayan çatlaklar da kırışan bir insan cildini andırırdı. Çevresinde olan biteni anlamaya çalışan ortalama bir akıl, bu avlunun çok eski olmadığını az çok anlayabilirdi. Köyün bir muhacir köyü olduğu yeni ve derme çatma yapılardan anlaşılıyordu. Göçen insanın en büyük arzusu tez zamanda başını sokacak bir çatı bulmaktır. Muhacirlerin evlerini taş yerine ahşap ya da kerpiçten yapmalarının daha dramatik bir gerekçesi olduğunu iyi biliyordu: "Ya buradan da sü-

rülürsek…" Tarihi süreç içinde medeniyetler hakkında ya bıraktıkları taş yapılardan ya da yazılı belgelerden haberdar olunur. Var olmak isteyenler taşı egemen kılarlar yapılarında. Muhacirler istemezler mi taştan evlerde oturmayı, sırtlarını sağlama almayı, yazın serinde kışın sıcakta konaklamayı. Onları vatanlarından eden derdin; Anadolu'da da var olduğunu, Devletialiyye'nin sıkıntılı günler yaşadığını, pekâlâ onlar da farkındaydılar. Şimdilik başını sokacakları bu evleri ve devletin gösterdiği arazi üzerine bu köyü inşa edebilmişlerdi.

Hafize ana, Ayşe'yi yıkamış, saçlarını tarayıp kısa meliklerini tekrar örmüş, küçük kızın burnundaki benek benek çilleri ve mavi gözleri ortaya çıkmış, masum bir güzellik abidesi gibi duruyordu. Hafize ana, yarım kalan sohbetlerinde kendisinden bir isteği olup olmadığını soran Hamdi Bey'e, "bu sabiye sahip çıkın," diyebildi yutkunarak. Bunu söylerken bile suçluluk hissediyordu. Bizim akıbetimizin ne olacağı belli değil, iması vardı biraz da söylediğinde. Onun mahcubiyetini ve çaresizliğine kahrolan Hamdi Bey, hiçbir tereddüte ve endişeye mahal bırakmayacak şekilde bu yaşlı kadını ikna etmiş, gönlünü ferahlatmıştı.

***

Edremit Darüleytam'ı (Yetimler Yurdu) dönemin Kaymakamı Hicabi Bey tarafından Aziziye İptidaisi binasında geçen yıl hizmete açılmıştı. İki katlı ve geniş bir bahçesi olan binanın tadilat masraflarını üstlenen ve mütevelli heyetinde gönüllü olarak görev alan Seyvanlı İsmail, yeni kaymakama kurum hakkında malumat aktarırken hususen Darüleytam'ın müdiresinden de bahsetti. Onun, Darülmuallimat (Kadın Öğretmen Okulu) mezunu bir edebiyat muallimi olduğunu, Edremit İdadisi'nde görev yaptığını, kendisinin de bir Rumeli yetimi olması hasebiyle bu kurumun sorum-

luluğunu gönüllü üstlendiğini söyledi. Hamdi Bey, "Rumeli yetimi" tabirine takılı kalmıştı. Aynı kaderi paylaşıyor olmanın verdiği bir yakınlık hissi doğdu bahsi geçen kişiyi tanımadan. Sohbet devam ederken kasabaya girmişler, kurumun önüne kadar gelmişlerdi.

Elinde yağ kandili ile kapıyı açan Müşerref Hanım, eteklerine yapışmış iki afacanı zapt etmeye çalışırken gelenlere, hoş geldiniz, bile diyemeden Hasan Çavuş yine:

"Kaymakam beyimiz…" diye söze başlayacak oldu. Hamdi Bey, selam vererek onun önünü aldı. Yaverinden ve kıyafetinden yeni kaymakamla muhatap olduğunu anlayan Müşerref Hanım, onların arkalarında duran Seyvanlı'yı fark edince ona minnetle hâl hatır sordu. Kendine çekidüzen verip sorulara cevap vermeye çalışırken bahse konu olan Ayşe'nin önünde diz kırıp eğildi. Kandil, sadece küçük kızla onun yüzünü aydınlatıyordu. Diğer iki yetim onu bırakmıyor, omuz hizasından onlar da yeni arkadaşlarını süzüyor, gelen amcalara bakıyorlardı.

Müşerref Hanım, bir yandan Ayşe hakkında bilgi alırken diğer yandan onun saçlarını okşuyor, çekingenliğini üstünden atması için ona yardımcı olmaya çalışıyordu. Ayşe, göbeğinin üstünde ellerini birbirine kilitlemiş, boynunu bükmüş, olanı biteni anlamaya çalışıyordu. Evinden uzakta, bu yabancılar kimdi? Burada onun ne işi vardı? Küçücük dünyasında yaşadıklarını tanımlamaya çalışıyordu.

Yol boyunca kendisi ile ilgilenen, kısa zamanda da olsa yakınlık hissettiği Hamdi Bey'den ayrılacağını anlayınca ağlamaya başladı. Ortamda bulunan herkesin içini dağlayan bir feryatla ağlıyordu. Seyvanlı İsmail, "Allah'ım şu sabinin çektiği acıları bu soysuzların yanına bırakma," derken karanlıkta döktüğü yaşı kimse görmüyordu.

Hamdi Bey, her ne kadar metanetini korumaya çalışsa da şahit olduğu olaydan fazlasıyla etkilenmiş, çaresizliği için hayıflanmıştı.

İçerden ağlama sesini duyarak kapıya çıkan Fadime Ebe, Ayşe'yi kucağına alıp teselli etmeye çalıştı. Ayşe, Hamdi Bey'e doğru uzanıyor ona gitmek için çırpınıyor; yaşlı ebe onu güçlükle zapt ediyordu. Müşerref Hanım'ın talimatı ile içeri alınan Ayşe'nin ağlama sesi duyulmaya devam ediyordu.

Kapı önünde yaşanan olaydan mütevellit hüznü, kandilin cılız ışığı gizleyemiyordu. Müşerref Hanım hakkında Seyvanlı'nın verdiği bilgiler belki rutin bir takdimden ibaretken onun Ayşe'ye gösterdiği merhamet ve ilgi, Hamdi Bey'i fazlasıyla etkilemişti. Böylesine önemli bir kurumun başında bu vasıflara sahip birinin bulunuyor olmasına çok sevindi. Her ne kadar bakışlarını ondan kaçırsa da kaşla göz arasında cereyana kapılmıştı ve kapı açık kaldığı müddetçe cereyanın kesilmeyeceği belliydi. İlk defa bir hanıma karşı içinde kontrol etmekte zorlandığı duygularla boğuşmaya başlamıştı. Ayşe'nin sesi kesilince bunu bahane edip müsaade istemek zorunda kaldı. Zira hissettiği duyguların fark edilmesinden endişe ediyordu.

Yeni kaymakamın olaylar karşısındaki tavrı, memleket hassasiyetleri, olaylara bakış açısı, Seyvanlı'nın çok hoşuna gitmişti. Normal şartlarda başka bir kaymakam bugünkü olayla karşılaşsa Ayşe'yle ilgilenmeleri için konuyu maiyet memurlarına havale ederdi. Konu en az birkaç gün sonra ya çözülür ya çözülmezdi. Oysa o; yol boyunca kucağında taşıdığı yetime şirinlikler yapmış, onun gönlünü almaya çalışmıştı. Hele dönüş yolunda iftar için kendisinin ve Hasan Çavuş'un acele ettiği hâlde; Hamdi Bey'in, "yolcunun duası makbul olur. Orucumuzu burada açalım," deyip bir çeşme başında durması, çantasından çıkardığı kuru soğan ve ekmeği paylaşması, Seyvanlı'da büyük bir teveccühe vesile olmuştu. Koskoca kaymakam, istese ne sofralar kurdururdu ama o soğan ekmekle oruç açıyor, böylesinin daha faziletli

olduğunu söylüyordu. Mutluluğu, Edremit adınaydı Seyvanlı'nın, "dediklerince varmış," dedi keyiflenerek.

***

Keşke insanlar dertlerini dillendirebilseler… Keşke açız, açıktayız deseler… Keşke isyan etseler başlarına gelenlere… Keşke lanet etseler yaşadıklarına… Muhacirlerin sessizliği, kabullenmişlikleri ve çaresizlikleri Hamdi Bey'i kahrediyordu. Sessizliğin umutsuzluktan mütevellit olmasından dolayı müteessirdi. Bunun nasıl bir tehlike olduğunun farkındaydı. Konuyu, şahsi gayretleriyle çözüme ulaştırmanın imkânı olmadığının biliyordu. Ne zaman böyle bir ruh portresiyle karşılaşsa keyfi kaçıyordu. Rumeli esintili bu hüzün ikliminde, mütemadiyen zihninde kurguladığı kurtuluş çareleri çıkılmaz bir hâl alıyor, Namık Kemal'in beytiyle geleceğe olan imanını tazelemeye çalışıyordu:

> Ne yar-ı can imişsin ah ey ümmid-i istikbal
> Cihanı sensin azad eyleyen bin ye's ü mihnetten"

Hamdi Bey, bayram günü Darüleytam'da tertip edilen bayramlaşma merasiminde Ayşe'nin ortamına hâlâ alışmadığının farkına varmıştı. Diğer yetimlerin arasında ürkek ve çekingen tavırlarıyla serçe yavrusu gibi duran küçük kızın hâli, yürek burkuyordu. Özel olarak ilgilenmek için tatil sonrası ilk mesai gününde onu tekrar ziyaret etti. Ziyaret odasında: "Ne olur konuş benimle!" Bana bir şeyler söyle!" diye adeta yalvarırken dizine oturtup yüzüne baktığı Ayşe: "Anne!" diyerek ağlamaya başladı. Kendi kendine, "İşte Kaymakam Hamdi! Ayşe deyiverdi derdini, ne yapacaksan yap da geri getir annesini," diye söylenerek ayaklandı. Ayşe, ağlayarak kapı eşiğinde onları seyreden Müşerref Hanım'ın kucağına koştu. Müdüre Hanım:

"Çocuktur kaymakam bey, annesini ister!" diyerek onu teskin etmeye çalışsa da Hamdi Bey, hissettiği sorumluluk duygusu yüzünden Ayşe'nin annesine ulaşmak için bir şeyler yapmak zorunda olduğunu hissediyordu. Zira o zavallı kadının öldüğü ya da öldürüldüğü ile ilgili bir malumat yoktu. Dağa kaldırılmış olması illa öldüğü anlamına gelmezdi. Apar topar çıktığı Darüleytam'dan doğrudan Polis Karakolu'na geldi. Komiserden Bostancı baskını hakkında tutulmuş zabıtları ve kovuşturma sonuçlarını istedi. Gelişigüzel tutulmuş raporları görünce çileden çıktı:

"Sen mıntıkanda cereyan eden olaylarla bu şekilde mi ilgileniyorsun? Bu alelade bir vukuat mı? Nasıl böyle sorumsuz olabilirsin?"

Komiseri ter basmıştı:

"Ama efendim elimizdeki kolluk kuvvetlerinin sayısı tarafınızca malum. Ben ne yapabilirim?" diyebildi.

Hamdi Bey ikna olmuyordu;

"Bu mazeret mi komiser, tuttuğunuz zabıt bile müsveddeyken bu olaydan sonuç almak mümkün mü?

Elindeki kamçıyı avuç içine vurarak odanın içinde bir süre gezindikten sonra; "Şimdi sen bu çetenin elebaşı kim onu söyle," dedi.

"Efendim emin değilim ama Stelyo olabilir."

Hamdi Bey, derhâl Stelyo'nun tutuklanmasını istedi. Komiser, hangi gerekçeyle olduğunu sorunca: "Sana ne diyorsam onu yap!" diye sert bir tavırla emir verdi. Komiser, keyfe keder bir tevkifin kanunlara aykırı olduğunu söylemeyi düşünse de sesini çıkarmaya cesaret edemedi. Yanına aldığı iki polis memuruyla beraber Arasta Meyhanesi'nin yolunu tuttu. Stelyo, öğleden sonra yeni yeni demlenmeye başlamış, her zaman olduğu gibi gürültülü bir şekilde avanesi ile sohbet ediyordu. Karşısında komiseri görünce donup kaldı. Adamlarının tedirginliği de gözlerinden okunuyordu. Karşı koymaya yeltenseler de elebaşları "Bakalım

dertleri neymiş öğrenelim!" diyerek kendine olan güvenini gösterircesine kelepçe için kollarını uzattı. Yukarı Çarşı'nın en kalabalık saatlerindeki bu görüntü çarşı esnafı ve müşterilerinin hoşuna giderken Stelyo'yu kelepçeli hâlde görünce hemen hepsinin aklına yeni kaymakam geldi. Kısa sürede kasabada yankı bulan bu haber Sadık Ağa'yı sevinç çığlıklarına boğdu:

"Aslanım benim be! Doğru yerden başladı."

Stelyo ile bizzat görüşmek için karakola gelen Hamdi Bey, komisere tutuklu ile yalnız konuşmak istediğini söyledi. Tavrı öylesine tavizsiz ve netti ki komiserin karşı koyma şansı yoktu. Hamdi Bey'in niyeti, Zehra bacıyla ilgili bilgi almanın yanında Rum elebaşısının potansiyelini tespit etmek, onu tartmaktı. Bir meraktan ziyade düşmanını tanımak istiyordu. Karşılıklı iki ahşap sedirden başka bir şey bulunmayan hücrede, dirseklerini dizlerine dayamış Stelyo, yumruğuyla avuç içine vuruyor, gerginliği belli oluyordu. Açılan demir kapılardan ayak seslerinden gelen birinin olduğunun farkına varmasına rağmen başını çevirip içeri girene bile bakmadı. Elleri arkasında bağlı Hamdi Bey, gayet soğukkanlı bir tavırla:

"Geçmiş olsun Stelyo!" deyince merakından başını çeviren Stelyo, ayağa kalkıp demir parmaklığa doğru yürüdü.

"Bunu senin yaptırdığını tahmin etmiştim Kaymakam! Ama beni burada tutamazsın! Ne için alıkoyuluyorum burada?"

Hamdi Bey, birkaç adım daha demir parmaklıklara yaklaşıp gereğinden fazla dingin bir ses tonuyla:

"Bak Stelyo ne güzel dedin. İçeri benim tıktırdığımı tahmin etmişsin. Ben de Bostancı baskınını yapanın sen olduğunu tahmin ediyorum. O yüzden buradasın."

Stelyo, demir çubukları avuçlarının arasına alıp öfkeyle:

"Tahminle iş mi olur kaymakam? Delilin var mı? Delil gösterebiliyor musun? Böyle adalet mi olur?" deyince